

Soldaat voor Napoleon. Leerdammers op het slagveld_____

In het verenigingsorgaan nummer 106, jaargang 35, werd in het artikel *Soldaat voor Napoleon. De uitvoering van de conscriptie in Leerdam in 1812 en 1813* aandacht besteed aan de invoering van de militaire dienstplicht (conscriptie) op Franse leest in Leerdam. In dat artikel waren tevens twee lijsten opgenomen met daarin de namen van de lotelingen (conscripties) over de jaren 1812 en 1813. Er zijn echter meer Leerdammers in Franse dienst geweest gedurende de periode dat de conscriptie ingevoerd werd en van kracht was, 1806-1813. Van belang is het keerpunt 1810 waarna de conscriptie zonder ommekeer wordt ingevoerd. Voor 1810 was hiervan nog amper sprake en had dan ook meer een 'vrijwillig' karakter. Blom (2005) beschrijft bijvoorbeeld de oproep voor het leger in 1806 wat op niets uitloopt voor het gemeentebestuur van Leerdam. Twee personen die zich dan vrijwillig aanmelden, maar uiteindelijk worden afgekeurd zijn Cornelis Muijlwijk en Jan Huijgen Verhoeff.¹ In 1809 wordt weer een oproep gedaan om 15 vrijwilligers te werven. Het levert vier vrijwilligers op die uiteindelijk allemaal eveneens worden afgekeurd: Carel Roeland, Carel Kruijtwagen, Jan van den Broek en Evert Kloersman.² Als Nederland in 1810 wordt ingelijfd bij het Franse keizerrijk verandert de situatie. De conscriptie wordt ingevoerd en het vrijwillige karakter van de dienstplicht verdwijnt. Alle jongemannen van 20-jarige leeftijd dienen zich te melden (en met terugwerkende kracht ook jongemannen die eerder al opgeroepen hadden moeten worden) en weigeraars en deserteurs worden opgespoord en bestraft. Er wordt een gedetailleerde administratie opgezet en geen enkele jongeman lijkt nog aan de dienstplicht te kunnen ontkomen. Er worden lijsten samengesteld en de burgemeester (maire) van elke plaats wordt belast met het tijdig leveren van het gevraagde aantal jongemannen. Leerdam moet in 1809 15 manschappen leveren en in 1812 19 manschappen. Van Gent (1937) schreef dat er 40 Leerdammers meetrokken naar Moskou en dat er 3 terugkwamen.³

Met het beschikbaar komen van steeds meer (digitale) bronnen is het mogelijk om meer informatie te krijgen over de jongemannen die voor Napoleon vochten in onder andere Rusland (1812) en bij Leipzig (1813). Naar aanleiding van de lezing van 11 april j.l. over de conscriptie en de veldtocht naar Moskou bestaat de wens om te achterhalen wat er met de jonge Leerdammers is gebeurd die tegen wil en dank onder de wapens moesten gedurende de Franse tijd. Met gebruikmaking van de nu beschikbare bronnen wordt gepoogd een overzicht te creëren van alle Leerdammers die in Franse dienst zijn geweest. Uiteraard onder voorbehoud, want veel informatie is verdeeld over meerdere (Franse) bronnen en helaas zijn niet alle stamboeken en archiefstukken bewaard gebleven in de afgelopen 200 jaar. We zullen hieronder de Leerdammers beschrijven die in het 125^e, het 126^e en het 70^e regiment van infanterie van linie dienden.

¹ Blom (2005) p. 184.

² Blom (2005) p. 189. N.b. drie van hen zijn niet geboren te Leerdam, maar wel aldaar woonachtig in 1809.

³ Van Gent (1937) p.

Afbeelding voorstellende de ondergang van het 125e regiment in de nacht van 27 op 28 november 1812 op de oevers van de Berezina.

125e regiment van infanterie van linie⁴

Het 125e regiment staat bekend als één van de Hollandse regimenten en is in 1810 gecreëerd uit onder andere voormalige Hollandse regimenten. De geschiedenis van het oorspronkelijke 125e regiment (voorheen bestond er ook al een Frans 125e regiment) gaat verder terug in de Franse geschiedenis, maar dat zullen we hier buiten beschouwing laten. Het 125^e regiment werd tijdens de Russische Veldtocht van 1812 vrijwel compleet vernietigd bij de overtocht bij de Berezina. Volgens de bronnen van het Ministerie van Defensie dienden op enig moment 7 Leerdammers in het 125^e regiment. We zullen ze hieronder kort bespreken.

Jacob Boon, geboren op 22 mei 1782 te Leerdam als zoon van Cornelis Boon en Maria van Hemert (1765-1798). Lotelingen waren doorgaans geboren in de jaren 1788-1793. Jacob was dus enkele jaren ouder dan de lotelingen die opgeroepen werden, wat het mogelijk maakt dat hij dus beroepsmilitair was. Als we zijn stamboek er op naslaan zien we het volgende vermeld bij zijn inschrijving (nr. 3400): Hij werd op 14 oktober 1810 ingelijfd bij het 125^e regiment als soldaat en werd later grenadier. In de

⁴ N.b. de voorvader van de auteur van dit artikel diende als aide-chirurgijn majoor in dit regiment en sneuvelde bij de Berezina.

kolom 'Dates et Motifs' staat niet veel vermeld, het belangrijkste dat we hier lezen is dat Jacob op 27 november 1812 bij de rivier de Berezina het leven gelaten heeft. Hij is 30 jaar oud geworden.

<p>N.° 3400 <i>BOON</i> (prénoms) <i>Jacob</i> fils de <i>Cornelis</i> et de <i>Maria van Heemert</i> né le 22 Mai 1782 à <i>Leerdam</i> canton de département d'<i>es Bouches de la Meuse</i> taille d'un mètre <i>et 83</i> centimètres, visage <i>ovale</i> front <i>large</i> yeux <i>bleus</i> nez <i>grand</i> bouche <i>moje</i> menton <i>large</i> cheveux <i>blonds</i> sourcils <i>blonds</i> marques particulières <i>M</i></p>	<p>Arrivé au Corps le <i>14</i> <i>8 Bre</i> 1810 par enrôle volontaire <i>Engagem^t qui le porte le</i> <i>15 8 Bre 1816</i> incorporé, venant d conscrit de l'an remplaçant un conscrit de l'an du département d compris sur la liste de désignation du canton de sous le N.° son dernier domicile était à <i>Leerdam</i> département d'<i>es Bouches de la Meuse</i> profession</p>
---	---

Detail uit het stamboek met daarin de inschrijving van Jacob Boon.

<p>2 Bats: 1 Comp: <i>Soldat le 14 8 Bre 1810</i> 2 Bats: 1 Comp: <i>Grand: le 1 Mai 1811</i> Grand: <i>Soldat le 26 Juin 1811</i> 2 Bats: 1 Comp:</p>	<p><i>faidant partie des Evén^{ts} sous Bougistrain</i> <i>le 27 9bre 1812 à la Berezina (Russie)</i></p>
---	---

Detail van de inschrijving van Jacob Boon in het stamboek (vervolg).

Gerard Jean Hoevens, geboren op 11 december 1788 te Leerdam als zoon van Pierre Hoevens en Jacoba Koudijs. In het stamboek lezen we bij zijn inschrijving (nr. 3549) dat hij een conscrit was uit het jaar 1808 en dat hij op 11 april 1811 bij het 125^e regiment kwam. Gerard werd op 8 juni 1812 overgeplaatst naar het 2^e regiment de la Mediterranee. Van dit regiment is helaas het stamboek niet bewaard gebleven zodat we niet weten hoe het Gerard verder vergaan is.

Adrianus 't Lam, geboren in mei 1788 te Leerdam als zoon van Toon (Antonie) 't Lam en Geeritje (Geertruij) van Wijk. Adrianus was arbeider van beroep en woonde in Middelkoop toen hij werd gerekruteerd op 8 mei 1812. Op die datum kwam hij bij het 125^e regiment (nr. 4775) waar hij maar kort diende, want op 1 november 1812 ging hij net als Gerard Jean Hoevens over naar het 2^e regiment de la Mediterranee. Hoe het Adrianus verder vergaan is, weten we niet want dit stamboek is niet bewaard gebleven.

Antoine Lamboo, geboren op 25 maart 1788 als zoon van Barend Lamboo en Hilletje Steenberg. Bij zijn inschrijving (nr. 3530) lezen we dat hij journalier van beroep was en laatstelijk in Everdingen woonde toen hij op 11 april 1811 als soldaat werd ingelijfd bij het 125^e regiment. Hij was bovendien een loteling uit het jaar 1808, of hij toen ook al heeft gediend staat niet vermeld in het stamboek. Wat er met Antoine is gebeurd, weten we wel. In het stamboek wordt vermeld dat hij op 27 november 1812 bij de Berezina is gesneuveld. Antoine was 24 jaar oud.

De overtocht bij de Berezina.

Cornelis van Lit, geboren op 1 januari 1789 te Leerdam als zoon van Frans van Lit en Petronella Witzier. Cornelis was van beroep ouvrier en kwam op 9 december 1811 bij het 125e regiment. Hij was een loteling uit het jaar 1809. In het stamboek (nr. 3924) staat het volgende over Cornelis vermeld: *Mort à l'hôpital: D'Amiens le 19 Mai 1812* (overleden in het ziekenhuis van Amiens op 19 mei 1812). Cornelis is 23 jaar geworden.⁵

Wouter van Iperen, geboren op 25 maart 1789 te Leerdam als zoon van Hubert van Iperen en Jannetje de Ruijter (1753-1817). Wouter (nr. 3871), arbeider van beroep, kwam op eveneens op 9 december 1811 bij het 125^e regiment. Hij ging snel over naar het 9^e regiment artillerie te voet, te weten op 4 januari 1812. Helaas is van dit laatste regiment het stamboek niet bewaard gebleven zodat we niet weten hoe het Wouter verder is vergaan gedurende zijn dienstdtijd. Uit de burgerlijke stand weten we wel dat Wouter terug is gekomen in Leerdam en aldaar in 1850 ongehuwd is overleden op 60-jarige leeftijd.

Pieter Cornelis Willemse, gedoopt op 26 mei 1787 te Leerdam als zoon van Samuel Willemse en Margareta Jacoba Aubertje (als Obartier in het stamboek genoteerd). Pieter kwam al op 11 mei 1809 bij het 125^e regiment en in het stamboek wordt vermeld dat zijn inschrijving rechts halve op 11 mei 1815 zal eindigen (de dienstdtijd duurde blijkbaar 6 jaar). De laatste notitie m.b.t. Pieter is dat hij mee is gegaan in de hervorming van het 125e regiment in 1810.

126e regiment van infanterie van linie

Ook het 126e regiment staat bekend als één van de Hollandse regimenten en werd evenals het 125^e

⁵ Van Cornelis van Lit is een overlijdensakte bewaard gebleven in het Nationaal Archief (NA, [Nummer toegang: 2.01.15, inventarisnummer: 151, folionummer: 165](#))

regiment bijna compleet vernietigd tijdens de Russische Veldtocht. Volgens het Ministerie van Defensie dienden op enig moment vijf Leerdammers in het 126^e regiment. Hieronder worden zij kort beschreven.

Abraham Harmse, geboren op 10 augustus 1784 te Leerdam als zoon van Jean Harmse en Alida Pieters. Abraham (nr. 4482) werd op 6 oktober 1810 ingelijfd bij het 126^e regiment. Verder lezen we in het stamboek dat hij overgeplaatst is vanuit het 5^e regiment en dat hij gevochten heeft op 3 september 1806 en dat vanwege een ommissie in het stamboek van het 5^e regiment niet alles meer beschikbaar is. Hij heeft gediend gedurende de veldslagen in 1807, 1808, 1809, 1810 en 1811. Hoe het hem verder vergaan is, wordt helaas niet vermeld in het stamboek.

Jan Kruijs, geboren op 2 september 1786 te Leerdam als zoon van Pieter Kruijs en Florida Kars. Jan (nr. 911) voegt zich op 6 oktober 1810 bij het 126^e regiment en komt over vanuit het 8^e regiment. Hij was als burger van beroep ordonnier en in het 8e en 126e regiment is hij fuselier (sinds 1 februari 1806). In het stamboek wordt verder vermeld dat hij deel heeft genomen aan de veldslagen van 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811 en de volgende zin: *Fraduit devant le consul de Geurre le 15 Avril 1812. Condamné à la peine de Six années de fars de la degradation et aux frais de la procedure le 8 juin 1812.* Wat zoveel betekent als 'vertaald naar de consul van Oorlog op 15 april 1812. Veroordeeld tot straf voor zes jaar, degradatie en de kosten van de procedure op 8 juni 1812'. Blijkbaar heeft Jan een strafbaar feit begaan waarvoor hij veroordeeld wordt. Uit het volgende blijkt in ieder geval dat hij die zes jaar niet gevangen heeft gezeten. Jan Kruijs keert namelijk gezond en wel terug in Leerdam en huwt in 1816 Maria Vermeulen en sticht met haar een gezin.

Pieter Kruijs, geboren op 7 maart 1776 te Leerdam als zoon van Paulus Kruijs en Geertruij van der Vliet. Pieter (nr. 429) is een Leerdammer met een flinke staat van dienst en vermoedelijk beroepsmilitair. Hij begint zijn militaire loopbaan als fuselier in het 7^e ½ regiment, waar hij op 5 november 1799 wordt ingeschreven. Op 13 juli 1805 volgt zijn inschrijving bij het 5^e regiment waar hij de veldtochten van 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810 en 1811 meemaakt. Hij wordt op 6 oktober 1810 tenslotte ingeschreven bij het 126^e regiment. Meer wordt er niet vermeld, waardoor we niet weten hoe het hem verder vergaan is

Thierri Sterk, geboren op 23 december 1768 te Leerdam als zoon van Corneille Sterk en Catharine Tussenbroek. Thierri (nr. 2031) diende eerst in het 5^e regiment voordat hij op 6 oktober 1810 werd ingelijfd bij het 126^e regiment. In het stamboek wordt netjes vermeld hoe lang bij de verschillende regimenten gediend heeft. Bij het regiment van Beningh diende Thierri 8 jaar en 8 maanden, in Engelse dienst diende hij 3 jaar en 8 maanden, in het 8^e regiment diende hij 2 jaar waarna hij deserteerde. In het 9^e regiment diende hij 1 jaar en 11 maanden, waarna hij weer deserteerde en wel op 10 juli 1807. Ook hierna kwam Thierri weer onder de wapenen, want hij werd weer ingelijfd op 12

september 1809 in het 5^e regiment waarbij de veldtochten van 1810 en 1811 heeft meegemaakt.

De Slag bij Smolensk in 1812 (schilderij van Adam Albrecht).

Johannes Willemse, geboren op 17 juli 1774 te Leerdam als zoon van Samuel Willemse en Margaretha Obartier en de oudere broer van Pieter Cornelis die in het 125^e regiment diende. Johannes (nr. 613) was van beroep schilder en begon zijn militaire loopbaan bij de 7^e ½ brigade waarmee hij deel nam aan de veldslag van 25 februari 1799⁶, waarna hij op 13 juli 1805 ingedeeld werd bij het 5^e regiment als fuselier. Hij diende verder in veldslagen gedurende de jaren 1805, 1806, 1807, 1808 en 1809. Op 6 oktober 1810 ging hij over naar het 126^e regiment. Op 30 oktober ging hij vervolgens over naar het 2^e Bataljon Veteranen. Dit stamboek is helaas niet bewaard gebleven zodat we niet weten hoe het Johannes verder vergaan is.

70e regiment van infanterie van linie

Het 70e regiment leverde slag bij de Volkerenslag bij Leipzig die duurde van 16 tot en met 19 oktober 1813. Bij deze veldslag werd Napoleon verslagen en vervolgens verbannen naar Elba. In dit regiment diende één Leerdammer volgens het Ministerie van Defensie.

Adrianus Lensing, geboren op 25 maart 1793 te Leerdam als zoon van Hermanus Lensing en Adriana Koedam. Adrianus is een loteling van de laatste lichterling en in zijn stamboek zie we bij zijn inschrijving (nr. 13693) dat hij op 16 oktober 1813 bij het 70^e regiment werd ingelijfd als grenadier, de dag dat de Volkerenslag begon. Verder lezen we dat hij kort bij dit regiment gediend heeft, want op 16 november 1813 gaat hij over naar het 11^e regiment van infanterie. In het stamboek van dit regiment wordt hij helaas niet meer teruggevonden (1813-1814). Als we verder zoeken in de burgerlijke stand zien we dat Adrianus weer teruggekeerd is in Leerdam, waarna hij buiten Leerdam trouwt met Maria Joanna van de Water. Hij overlijdt te Leerdam in 1866 op 73-jarige leeftijd.

Bronnen

- Blom, T.A. *Leerdam, stad, heerlijkheid en graafschap*. Leerdam, 2005.
- Gent, P. van. *Leerdam door de eeuwen heen*. Leerdam, 1937.
- Vlijmen, B.R.F. van. *Vers la Berezina*. Parijs, 1908.

⁶ Wordt hiermee de Slag bij Bergen (1799) in Noord-Holland bedoeld? Deze vond echter plaats in september van dat jaar.

- Weltevrede, K., et al. *Dordtenaren onder Napoleon. Aspecten van het dagelijks leven tijdens de inlijving en de bevochten vrijheid 1810-1815*. Dordrecht, 2015.

Franse website voor het opzoeken van o.a. Nederlandse conscrits:
www.memoiredeshommes.sga.defense.gouv.fr/

Website voor het opzoeken van de Nederlandse conscrits:
www.defensie.nl/onderwerpen/militaire-geschiedenis-nimh

Peter van Rooden

37^e jaargang / nummer 111 / december 2018